

Ибрагимов К.

УЛУУ АТА МЕКЕНДИК СОГУШ ЖЫЛДАРЫНДА КЫРГЫЗ БААТЫРЛАРЫ

Ибрагимов К.

ГЕРОИ КЫРГЫЗСТАНЦЫ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

К. Ibragimov

KYRGYZ HEROES IN THE LATTER YEARS OF THE GREAT PATRIOTIC WAR

*Жеңиш – улуу кыргыз элинин келечеги,
Ата керээзи – баатырлыктын мекенчил белеги.*

УДК: 947.16(0575.5)

*Улуу Ата Мекендик согушта кыргыз баатыр,
каармандары жөнүндө эскерүүлөр сыпатталат.*

Негизги сөздөр: *улут, партизандар, саясат, жеңиш.*

*Посвящается героям и богатырям кыргызского
народа в Великой Отечественной войне.*

Ключевые слова: *нация, партизаны, политика, победа.*

*Here wrote about the kyrgyz heroes of the Great
Patriotic War.*

Key words: *tion, partisans, policy victory.*

Фашисттик Германиянын Гитлер жетектеген мезгилде «Вермахт и наступление» эмгегинде дүйнөнү мамлекеттерин басып алган кийин дүйнө элдерин саясий, экономикалык, маданий жана социалдык жактан жок кылуунун пландуу картасын түзгөн. СССРдеги көп улуттуу республикалар, автоном, област аймак элдеринин коммунисттерди, комсомолдорду атып кул катары иштетүү болгон. Кавказ элдеринен эркектердин тукум алууга жана улууттук жарандарды жок кылууга ниеттенген. Ар кандай жашоо шартын иликтөө тажрыйба лабораторияларын пландаштырган.

Гитлер башында Вермахт Тибеттен олуялык, кайып илимине, көз ачыктык кесиптеги сырнаама сыяктуу баалуу мурастарды жыйнаган жашырын институтта мыкты окумуштууларды пайдаланган. Гестапо башчылыгында атайы даярдалган сыр чечүүчү жана дүйнөдө келечекте боло турган жол жоболору көрүнүштөрдүн китебин алдырган. Аскердик согуш жолдорун мыкты аткарып, аларды ыктуу пайдаланган. Адагенде эң чоң өлкөлөр Англия, Америка Кошмо Штаттарын, Батыш жана Чыгыш Европанын өлкөлөрүнүн басып алууга экинчи дүйнөлүк согушту баштаган. Германия, Италия, Япония биримдиги фашисттик баскынчылыкты баштаган.

Фашизм дүйнөлүк жарандардын өмүрү, тагдыры анын укуктук мыйзамдарын эске албайт, өзгөчө эврейлерди, баш ийбеген өлкөлөрдүн, СССРдин миллиондогон аскерлерин калктарын заводдо күйдүрүп алардын дене мүчөлөрүнөн, терисинен, сөөгүнөн ар кандай буюмдарды жасаган. Белоруссия, Украина, Россия элдерин басып алганда аларды күйдүрүп, ар түрдүү тажрыйбаларды жүргүзгөн. Айрым айылдарда, шаарларда жарандарды топтоп туруп өрттөгөн. Дүйнөлүк боорукер маданиятты жана Алланын бизге үйрөткөн фикх – укук конституциялык жон жоболорго баш ийбеген. Жапайы айбанаттык кылмыштарды жасашкан. Жер планетасынын келечекте ээси катары фашисттик арэялык – ак сөөктүк көр саясат-

тын жоопкерсиздик менен адамзатты кордогону, дүйнө кордугу үчүн жеңилип калды.

Эх аталар, аталар, аталар,

Кабыл болсун бизге берген батаңар.

Кайгырбайлы өтүп кетти кыргыз согуш,

Билем ата элесинде тынчтык болуш.

Дүйнө элдеринин жана СССРдеги көп улуттук жарандарынын бирин бири түшүнбөй улуттар өзүнөн өзү каршы болорун эңсеген. Алар айласыздан жашоо үчүн алсыздыгынан тез эле фашисттер тарабына өтүп, багынып каларына ишенген мындай фашизмдин көр саясатчылыктын көз карашы жеңилип каларына ишенбеген. Чынында улуттар ынтымактуу мекенин коргоо үчүн талыкпай партизандык менен сокку урууларына маани беришпеген ошондуктан фашисттер партизандар менен каршы күрөшүүгө аргасыз болушкан. СССРдин кызыл маршалдары М.Н. Тухачевский, И.К. Ворошилов, В.К. Блюхер, Г.И. Катовский, И.В. Сталин, Г.К. Жуков, К.К. Рокоссовский, М.С. Конев, С.Н. Буденый ж.б. дүйнөлүк денгээлдеги аскердик жетекчилигинде жана улуттардын биримдигинде фашизмдин коркунучун жеңип чыгышты. Фашисттик Германия окумуштуулары заманыбыздын эң мыкты согуштук техникаларын даярдашты. Германияда мыкты чогулган окумуштуулар Түндүк муз океанын бир көгүлтүр жеринде жашырын завод куруп, анда «Учкуч космостук курал тарелка» жасай башташкан, ал жөнүндө СССРдин, Англиянын разведкасы байкап калышат. Алардын чечкиндүү аракетин менен ал заводду жок кылышат. Ошентип фашизм өз максатына жетпей калган.

Жаркыраган жаздын майында, уулду Жеңиш үнү,

Кубаныч коюнга батпай, куттукташып эл жүрдү.

Эч ким, эч нерсе, эч качан унутулбайт дешип,

Ошол күндөр, ушул күнгө эсте калды.

Фашисттик Германия 1939-жылы дүйнөлүк экинчи согушту баштап, Европанын бир катар мамлекеттерин: Чехословакияны, Польшаны, Францияны, Бельгияны, Голландияны, Данияны, Норвегияны, Югославияны, Грецияны басып алган. Дүйнөлүк үстөмдүккө жетүүнү көздөгөн фашисттик Германия 1941-жылы 22-июнда СССРге кол салган.

Кайраштырып Гитлер ачып согушту,

Кара жерди канга боён жатышты.

Кыргыз жоокер жанын берип майданда,

Кайчылашып мекеним деп атышты.

Ал «Барбаросс» деп аталган планы боюнча Советтер Союзун бир нече жуманда эле талкалап, 1941-жылы кышына чейин СССРдин европалык бөлүгүн толук басып алмак. Адегенде эле фашисттик Германиянын 5,5 млн. адамдан турган 190 дивизиясы Совет өлкөсүнө басып кирген.

*Нечен бактар кыйрап жатты жыгыла,
Каны кайнап күчөп душман жабыла.
Нечен жоокер канын төгүп мекенге,
Алга карай кан толкуган майданда.*

Германия менен СССРге каршы согушка Италия, Финляндия, Румыния, Венгрия, Испания катышкан.

*Жашылданган мөмө берген кен талаа,
Тытылып жүзү, жашын төгүп айлана,
Кайгы курчап, караңгылык каптады,
Жашын төгүп айылда калды жаш бала.*

Кыргызстандык жоокерлер согуштун биринчи күнүнөн эле фашисттик баскынчылар менен баатырларча кармаша башташкан. Чек арадагы Брест чебин коргоо Улуу Ата Мекендик согуштун тарыхындагы маанилүү барактардан болуп калган. Жоокерлер бир айдан ашык убакыт бою чепти душманга бербей кармап турушкан. Алардын арасында Кыргызстандык В.И.Фурцев болгон. Пржевальскидеги Ленин атындагы мектептен Н.М. Дмитриев 1941-жылы 10-июлда Белоруссиянын Борисов шаарын коргоодо душмандын эки танкасын талкалаган. Согушта көрсөткөн эрдиги үчүн ал 1941-жылы 31-августта Кыргызстандыктардан биринчи болуп Советтер Союзунун Баатыры деген наамга татыктуу болгон.

Кыргызстандын аскер комиссары генерал-майор **И.В. Панфилов** башчылык кылган 316-аткычтар дивизиясы кирген. Бул дивизия Кыргызстан менен Казакстандын өкмөтү тарабынын түзүлгөн.

Москваны коргоо үчүн 1941-жылы ноябрда болгон согушта бир ай бою өздөрүнүн чегин бекем кармоо менен дивизиянын бөлүктөрү душмандардын 2-танкалык, 29-мотордоштурулган, он биринчи жана 110-жөө аскерлер дивизиясын талкалап, 9 миң немец солдаттары менен офицерлерин, 80 танканы ж.б. куралдарды жок кылышкан.

316-аткычтар дивизиясы 8-гвардиялык деген наам алып, Кызыл Жылдыз ордени менен сыйланган. Волоколамск районундагы, Гуськово деген кыштактын жанында 1941-жылы 18-ноябрда И.В.Панфилов курман болгон. Өлгөндөн кийин ага Советтер Союзунун Баатыры деген наам берилип, ысымы өзүнүн дивизиясына ыйгарылган.

Мындан сырткары Советтер Союзунун Баатыры деген наам Панфилов дивизиясынын 28 жоокерине ыйгарылган. Алардын ичинде Кыргызстандык Дүйшөнкул Шопоков, Николай Ананьев, Григорий Шемякин, Григорий Конкин, Иван Москаленко, Григорий Петренко, Иван Добробабин болгон.

*Согуш болду, айланды асман кара туманга,
Согушту болбойт экен тынчтык жолго бурганга.
Биригишип, шайманын алып баары кетти согушка,
Болбойт дешип өлүмдөн коркуп карап турганга.*

Чегинген душмандын артынан түшкөн 8-гвардиялык Панфилов атындагы дивизия эрдиктери үчүн 1942-жылы март айында Ленин ордени менен сыйланган.

Түндүк-Батыш фронтунда кызмат өтөгөн учкуч, лейтенант **Тимур Фрунзе** (М.В.Фрунзенин уулу) эрдик көрсөтүп, баатырларча курман болгон. Ал Советтер Союзунун Баатыры наамын алган.

Москванын алдында гитлердик армия ири талкаланууга дуушар болгон. Анын «Чагылгандай тез согуш» планы ойрондолгон. Бул согушта 1941-жылы 16-ноябрдан 5-декабрга чейин душман 55 миң солдат, офицерлеринен ажырап, 100 миңи жарадар болгон. Алардын 800 танкасы, 1500 учагы жана 300 замбиреги талкаланган. Советтик аскерлер да көп жоготууларга учураган. Фашисттик Германия согушту созуп жүргүзүү абалына өтүүгө мажбур болгон.

*Ышкырыгы көктөн түшкөн бомбанын,
Жер куйкалап, нечен тоону тозгутуп.
Дүңгүрөткөн замбиректин октору,
Чыдай албай жердин жүзү титиреп.*

1942-жылы жайкы чабуулда фашисттик командачылык Волга суусун, Сталинград шаарын, Түндүк Кавказды жана Закавказьени, Ленинградды ээлеп, Москвага кайрадан сокку уруп, СССРге каршы согушту аяктоо максатын койгон.

*Намыска бек кыргызымдын жоокери,
Ок учурап дене муздап жатса да.
Кашындагы душманынан качпаган,
Жан асырап өз мекенин сатпаган.*

Кызыл Армиянын башчылыгы «Уран» делип аталаган маанилүү окуялык чабуулга каршы аттануунун планын иштеп чыккан. Ал боюнча 1942-жылы 19-ноябрда Түштүк-Батыш, Дон, 20-ноябрда Сталинград фронттору замбиректик ок атуулардан кийин чабуулга каршы аттанып, душманга катуу сокку уруу менен 23-ноябрда 330 миң адамдан турган немецтик армияны курчоого алган. 1943-жылы 2-февралда Дон фронтунун аскерлери курчоодогу дивизияларды жок кылышкан. Фельдмаршал Паулос башында турган 24 генерал, 91 миң солдат, 2500 офицер колго түшүрүлгөн. Сталинграддын алдындагы согуш Ата Мекендик жана дүйнөлүк экинчи согуштун жүрүшүндөгү чоң бурулуш мезгили болгон. СССРдин жана анын Кызыл Армиясынын эл аралык кадыр-баркы көтөрүлгөн.

Экинчи фронттун жоктугунан пайдаланып фашисттик Германия советтик-германдык фронтко 232 дивизиясын (5,2 млн. адам) жаңы чыккан күчтүү техникаларын топтоп, өздөрүнүн «Цитадель», «Пантера» деген пландарын түзүп, Курскинин жанында Кызыл аскерлерге сокку уруп, кайрадан чыгышка чабуул коюуну көздөшкөн.

1943-жылы 5-июлда немецтик армия чабуулун баштаган. Курск, Орел жана Белград райондорунда ири салгылаш башталган. Кан төгүлгөн жети күндүк кармаштан кийин 12-июлда Кызыл Армия күчтүү замбиректик жана учактык атуулардан соң чабуулга

каршы аттанган. 5-августта Кызыл аскерлер Орел жана Белград шаарларын бошоткон.

*Тарыхты барактасаң, бетме-бет,
Эске түшөт 1945-жылдагы.
Кандуу уруш, согуш отун кечкендер,
Биз эскерип, бата берип туралы.
Сыйлайлычы бүгүнкү күн,
Көзү тирик турабы.*

Воронеждин түштүк жагында Дон дарыясынын жээгиндеги согушта 1942-жылы 6-августта **Чолпонбай Түлөбердиев** душмандын дзотун көкүрөгү менен жаап, өлбөс-өчпөс эрдик көрсөткөн. Ага 1943-жылы 4-февралда Советтер Союзунун Баатыры наамы берилген.

*Мекен коргоо, жигиттердин парзы экен,
Алга карап душмандарга барчу экен,
Дзод тосуп көкүрөгүн койгулап .
Баатырларча курман болуп ал жерде,
Энелердин көз жааштарын төкчү экен.*

Сталинград үчүн согушта замбирекчи, наводчик, сержант **Дайыр Асанов** эрдик менен салгылашкан. Ал 1943-жылы январда таамай атуу менен адегенде танканы, миномёт батареясын жана душмандын ротасын талкалаган. 23-мартта Харьковдун жанындагы Пятницкое кыштагы үчүн салгылашта Д.Асановдун орудиелик тобуна душмандын 8 танкасы, анын артынан автоматчылар чабуул коёт. Бул беттешүүдө Асанов үч танканы иштен чыгарат, калганы кайрылып качууга аргасыз болушат. 20–25 минуталык учактык жардыруудан жана замбиректик ок атуудан кийин душмандар экинчи жолу чабуулга өтөт. Дайыр жалгыз калганына карабастан дагы эки танканы атып токтотот, 4 саатка созулган согушта Д.Асанов 8 танканы, 6 ок өтпөс машинаны жана 40 фашистти жок кылган. 1943-жылы 26-октябрда ага Советтер Союзунун Баатыры деген наам берилген.

Закавказье согушунда ротанын саясий жетекчиси **Кубат Жуматаевдин** жоокерлери душмандын 2 танкасын, 80 солдаттын жок кылган. Курчоодо калган Жуматаев жарылуучу куралдарды өзүнө байланып келе жаткан брондолгон машинага тике барып, аны жардырган. К.Жуматаев өлгөндөн кийин Кызыл Жылдыз ордени менен сыйланган.

1942-жылы декабрда Кавказ үчүн болгон кармаштардын биринде бөлүмдүн башчысы **Акун Садырбаев** душмандын ага кезеги менен ыргытылган 16 жардыруучу затты тосуп алып, кайра душманга ыргытууга жетишкен. 17 жарылуучу зат анын колунда жарылып, курман болгон. Бул эрдиги үчүн Кызыл Туу ордени менен сыйланган.

Кавказды коргоодо ротанын саясий жетекчиси **Сулайман Жүндүбаев**, ага лейтенант **Темиркул Үмөталиев**, замбирекчилер – **Керим Кырдыбаев**, **Тыныбай Бейшеналиев** жана **Абдыкалык Жумабаев** эрдиктерин көрсөткөн.

*Кан төгүлүп суудай акты, далай жолу майданда,
Төрөлдү беле кырчын жигит ал согушка барганга.
Ата-энеси тарбия берип, бакты беле чоңойтуп,
Дирилдеп жүрөк, сыздап гана кайра өлүмгө бергенге.*

1943-жылы сентябрда Днепр дарыясынан өтүүдө Кыргызстандын жоокерлери укмуштуудай эрдиктерди көрсөткөн. Бул жерден сержант **Анварбек Чортековдун** эрдиги айырмаланган. Алар суудан сүзүп өтүшүп, душмандын төрт чабуулунун мизин майтарган. 30 гитлерчини жок кылган. Эрдиги үчүн А.Чортеков Советтер Союзунун Баатыры деген наамга татыктуу болгон. Днепр үчүн салгылаштардын биринде пулемётчу **Садык Алиназаров** душмандын 21 солдаттын, 2 офицерин жок кылган. Эрдиги үчүн Советтер Союзунун Баатыры болгон.

Душмандын тылында калган Кыргызстандык жоокерлер партизандардын катарында согушушкан. Алсак, Украинадагы А.Ковпактын партизандык бирикмесинде эле 17 кыргыз партизан болгон. Алардын ичинен **Ишенкул Бейшеналиев** өзгөчөлөнгөн. Ал 6 татаал аткарымга катышып, бир жолу душмандын эшелонун жолдон кулаткан. Белорус партизандарынын арасында **А.Мурзакулов**, **С.Сарыбаев**, **Б.Узбеков**, **А.Адашев** өңдүү кыргыз элинин уулдары душманга каршы согушкан. Алардын ичинен партизан **И.Иманбаев** «Рельсалык согушта» өзгөчө эрдик көрсөткөн.

*Далайлары мекен үчүн канын төктү, жанын берди,
Далайлары мекенине аман-эсен кайтып келди.
Ушундай баатыр, эр жүрөк адамдардын аркасынан,
Эгемендүү, эркин турмуш жолу бизге жетти.*

1942-жылдын аягында Панфилов дивизиясынын жоокерлеринин бир тобу ага сержант **Ашырбай Коенкөзовдун** командалыгы менен душмандын тылына атайын тапшырма менен жөнөтүлгөн. 1943-жылы январь айында алар Псков шаарына жакын жерден 7-ленинграддык партизандар бирикмеси кошулган. 1943-жылы декабрда эле алар 10 эшелонду, 10 паровозду 20дан ашуун вагондорду талкалаган. 1943-жылы декабрда А.Коенкөзов жана анын жоокерлери Псков шаарынын жанында душман менен болгон салгылашууда эрдик менен курман болушкан.

1944-жылы Эстониянын Нарва шаарына жакын жердеги салгылашта кыргыз учкучу **Исмайылбек Таранчиев** өзүнүн жалындап күйгөн учагы менен душмандын май куючу станциясын сүзүп, анын жанындагы алты танканы, ондогон немец солдаттарын жардырган. Анын эрдиги учурунда унутта калып, Советтер Союзунун Баатыры деген наам ага 1991-жылы гана ыйгарылган.

*Бир оокумда огу жаады душмандын,
Жер энени астын-үстүн термелтип.
Самолётун учурушуп жер менен,
Душман кирди өз күчүнө эрденип.*

Советтик Армиянын жеништери, улуттук-боштондук күрөштүн күчөшү АКШ менен Англияны 1944-жылы 6-июнда (эки жылга кечигип) экинчи фронтту ачууга мажбур кылган. Бирок, фашисттик аскерлердин негизги күчү советтик-германдык согушта кала берген. 1944-жылы августта Молдавия ССРи, Румыния, 20-октябрда Югославиянын борбо-

ру Белград бошотулган. Гитлердик баскынчылар Балтика боюндагы өлкөлөрдөн кубаланган. Ошентип, согуш Германиянын аймагында жүрө баштаган.

1944-жылы Ленинграддын алдындагы салгылашта кыргыз жоокерлери **О. Жетикашкаев**, **Ж. Рустамов**, **М. Юнусалиев** ж.б. өзгөчөлөнгөн. Бул согушта өзгөчө эрдиктери үчүн Панфилов дивизиясы II даражадагы А.Суворов ордени менен сыйланган. Улуу Ата Мекендик согуштун жүрүшүндө 8-гвардиялык Панфилов атындагы дивизиянын 34 жоокери Советтер Союзунун Баатыры болушкан. Дивизиянын 18086 жоокери СССРдин ордендери жана медалдары менен сыйланышкан. Дивизиянын өзү Ленин, Кызыл Туу, II даражадагы А.Суворов ордендерин алган.

1945-жылы 16-апрелде фашизмдин чебин – Берлинди талкалоо башталган. Бул салгылаштардын биринде батальондун саясий жетекчиси **Калыйнур Үсөнбеков** жоокерлерге күчтүү дем берген. Ал 14-февралдагы бетме-бет салгылашта душмандын 7 солдатын сайып өлтүрүп, экөөнү колго түшүргөн. К.Үсөнбеков күжүрмөн тапшырманы ийгиликтүү аткаргандыгы үчүн лейтенант Советтер Союзунун Баатыры болгон. Баатырдын батальону алгачкылардан болуп Берлинге кирип, ратушага чабуулга катышкан. Согуштагы эрдиги үчүн Кызыл Туу ордени менен сыйланган.

Согуштун аяк жагында Польша үчүн салгылашта пулемётчу **А.Оторбаевдин** эрдиги Советтер Союзунун Баатыры деген наамга татыган. Ал Одер дарыясынан өтүп жатканда душмандын беш чабуулунун мизин кайтарып, 25 солдатын жок кылган. Батальон бүт бойдон деңизден өтүп жаткан учурда немецтик өзү жүрүүчү замбирек батальонго ок жаадыра баштайт. Абалдын оордугун жана маанисин түшүнгөн А.Оторбаев эки граната менен өзү жүрүүчү пушкага сойлоп жетип, алдына жыгылуу менен аны жардырган.

*Эзелтен эл башына кайгы түшсө,
Эр жигит жоого чыгат туусун кармап.
Бизгаардуу шамал болуп, ал ар дайым,
Эли үчүн курмандыкка кагылышат.*

Берлин үчүн болгон салгылашта жердештерибиз учкуч-штурман, Советтер Союзунун эки жолку Баатыры **Т. Бегелдинов**, взводдун командири Советтер Союзунун Баатыры **В. Бельяндра** ж.б. өзгөчө эрдиктерди көрсөтүшкөн.

Ошентип, Улуу Ата Мекендик согушта Совет эли эркиндик, көз каранды эместик үчүн жан аябай салгылашкан. Көп улуттуу Кызыл Армиянын катарында Кыргызстандан барган 380 миң жоокер да Ата Мекенди коргоонун үлгүлөрүн көрсөтүшкөн. Согуштагы эрдиктери үчүн 150 миң Кыргызстандык жоокер орден жана медалдар менен сыйланышкан. Алардын 73 Советтер Союзунун Баатыры деген наамга татыктуу болушкан. Алардын 13 кыргыз жигиттери эле. 34 жоокер Данк орденинин үч баскычын тең алышкан. Кыргызстандык жоокерлер-

дин көпчүлүгү мекенинин, өз элинин эркиндиги үчүн курман болушкан.

*Теңдеши жок, бүт ааламда баатырга,
Төрөлгөнбү эли үчүн ааламга.
Унутпайбыз урпактары эч качан,
Тизе бүгүп, таазим этем дайыма.*

Кыргызстанда согушка жакын жайгашкан райондордон көчүрүлгөн калкты жайгаштыруу боюнча өзгөчө чоң иш-аракеттер жүргүзүлгөн. 1941-жылдын июлунан 1942-жылдын январына чейин эле Кыргызстанга 138,9 миң киши көчүрүлгөн. Булардын көбү Москва шаарынан, Москва, Ленинград областтарынан, Украина менен Белоруссиядан, алыскы Литвадан, Карель-Фин ССРинен, Курск, Орлов, Тула, Ростов, Воронеж, Сталинград областтарынан, Крымдан, Ставрополь жана Краснодар крайларынан келишкен. Мындан тышкары Кыргызстанга Польшанын 12,9 миң жараны көчүрүлгөн. Мындай фашизмдин азабы азыркы мезгилде Украина элдеринде колдонулуп жатат.

Блокадада калган Ленинград шаарына кыргыз эли 1942–1943-жылдары 100 вагондон ашык азык-түлүк жөнөткөн. Республиканын колхоздору менен совхоздору коргоо фондусуна пландан тышкары 4,5 млн. пуд эгин, 500 миң пуд эт өткөрүшкөн.

*Болбосун, эми согуш болбосун,
Боздобой көзгө жааш эч толбосун.
Жашап дүйнө бейпил турмушта,
Ааламга тынчтык орносун.
Таяк кармап колуна араң баскан,
Аталардын чачтарын бурул тарткан.
Жаз мезгили мекенимде майрам болот,
Улуу Жеңиш 70 жашка бүгүн толот.*

Адабияттар:

1. Аттокуров С. Промышленность Киргизии в годы великих битв. – Ф., 1975.
2. Вторая мировая война в воспоминаниях.– М.: Изд-во поитической литературы. 1990, – С.1–528.
3. Гришков И.Г. Электоэнергетика Киргизии в годы Великой Отечественной войны. – Ф., 1965.
4. Г.К. Жуков Воспоминания и размышление. – М.: Изд-во агентства печати новости. 1972, – С. 5–550.
5. История Киргизской ССР. – Ф., т.4, 1990.
6. История Кыргызстана: XX в. Учеб. для ВУЗов. – Б., 1998.
7. Керимбаев С.К. Советский Киргизстан в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. – Ф., 1985.
8. Кызаева Д.Ш., Доценко Т.Д., Бегалиев С.И. Архивные документы свидетельствуют: Депортированные народы в Кыргызстане. – Б., 1995.
9. Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасы: Энциклопедия. – Ф., 1983, 153–157-бб.
10. Нурманбетов Б.Н. Трудящиеся города Фрунзе в годы Великой Отечественной войны. – Ф., 1990.
11. Осмонов Ө.Ж. КЫргызстан тарыхы (Байыркы доордон азыркы мезгилге чейин). Ондолуп 3-б. – Б., 2007, – 564 б.
12. Роман Гуль Красные маршалы. – М.: Молодая гвардия, 1990.– С. 3–255.
13. Султаналиев Б. Кыргызстанцы в Великой Отечественной войне. – Ф., 1977.

Рецензент: кандидат филологических наук **Исабеков И.Н.**